

A tömegtakarmány termesztés, mint a szarvasmarha-tenyésztés gazdaságosságának kulcsa

Közeledik az őszi vetések ideje, most még lehetséges a vetésterv optimalizálása. A szarvasmarhatartás gazdaságosságának egyik alapfeltétele, hogy az állomány takarmányozásához szükséges alapanyag minél nagyobb része saját termelésből álljon rendelkezésre. Ez elsősorban egyrészt azt jelenti, hogy elegendő tömegtakarmányt termesztünk, másrészt viszont arra is törekednünk kell, hogy a saját termelésű takarmányok minél jobban megfeleljenek a szarvasmarha igényeinek, hiszen így kevesebb kiegészítőt kell vásárolnunk.

Tömegtakarmány termesztés a tejelő gazdaságokban

A tejelő állomány takarmányozásánál a megfelelő mennyiség megtermelésén kívül arra is figyelmet kell fordítani, hogy a tömegtakarmányok minél kevésbé szoruljanak fehérje kiegészítésre, jól emészthetők legyenek és megfelelő cellulóz- és strukturális rosttartalommal bírjanak.

Mi a probléma a silókukoricát és lucernaszénát használó régi iskolás takarmányozással?

Másodvetésű kultúrák bevonása nélkül ez a tömegtakarmány bázis **túl nagy területet foglal le és túl sok kiegészítő beszerzését teszi szükségessé.** A silókukorica produktív kultúra, viszont nagy mennyiségű fehérje kiegészítésre szorul, ezért, ha a hozzá vásárolt szóját is figyelembe vesszük, önmagában, más szenázkultúrák használata nélkül drágává teszi a tejtermelést. A lucerna nagyon fontos takarmányunk, viszont hosszú időre leköti a területet.

Érdemes tehát a kukoricán és lucernán kívül **szilázs-kultúrákban is gondolkodni**, mert így:

- másodvetésű kultúrák használatával kisebb területen tudjuk megtermeszteni a takarmányokat, így több területünk marad árunövény termesztésre,
- a kiszámíthatatlan időjárási viszonyok mellett biztonságosabbá tesszük a takarmánytermesztést azzal, hogy többféle vegetációs idejű takarmányt termesztünk,
- az állandó növényi takarással védjük az eróziótól a földjeinket,
- a nagy mennyiségű, lehetőség szerint pillangósokat is tartalmazó gyökérzet gazdagítja a talajt.

A tejtermeléshez szükséges takarmányokat a terület adottságait figyelembe véve a lehető legkisebb területen, ha lehetséges, az árunövény kultúrák közötti résekben kell megtermeszteni. Nyár végi, őszi vetésűek ezek közül a rozs, az alternatív olaszperje és a gabona-pillangós keverékek. Nagy takarmányhiány esetén érdemes a tavaszi vetésű gabona-pillangós keverékeket használni, nyáron pedig gyors kultúráként alexandrai herével kevert mohart vagy brazil zabot.

A takarmányozási költség minimalizálásának, a tejtermelés jövedelmezősége javításának egyik legfontosabb eszköze **a maximális beltartalommal és emészthetőséggel rendelkező „zsenge” tömegtakarmányok betakarítása.** Ez azt jelenti, hogy tulajdonképpen „zöld abrakot” kell termesztetni! Itt látszólagos ellentmondásba keveredünk, hiszen a termőterület optimális kihasználása elvileg azt diktálná, hogy a szenázs kultúrát is magas terméseredménnyel takarítsuk be, viszont **a tapasztalat azt mutatja, hogy az alacsonyabb terméssel, de nagyon jó beltartalommal betakarított szenázsok javítanak igazán a tejtermelés gazdaságosságán.** Érdemes tehát az állattenyésztőnek a növénytermesztő kollégát is meggyőznie a korábbi betakarítás előnyeiről.

Sok termelőt az tart vissza a másodvetésű kultúrák használatától, hogy az utánuk vetett silókukorica aszályos évben nem ad teljes termést. A kockázatot csökkenteni lehet az elővetemény minél korábbi betakarításával (kiváló beltartalom mellett) és jól megválasztott utóveteménnyel – például siló cukor-cirokkal vagy rövid tenyészidejű szemes kukoricával. Az aszály ellen azonban az öntözés az igazán hatékony védekezés!

Hogyan biztosítsuk tehát tavasszal a zsenge szenázs kultúrák optimális időben történő betakarítását?

A megoldás a **„szenázs futószalag”, azaz több, eltérő érésidejű szenázkultúra telepítése**, amelyek betakarítása időben követi egymást.

A gazdaság gépi felszereltsége meghatározza, hogy egy bizonyos kultúrából hány hektáryit lehet optimális időben betakarítani, ennél többet az adott kultúrából semmiképpen sem érdemes vetni. A gondolat nem újszerű: a '60-as és '70-es években elterjedt gyakorlat volt a „zöld futószalag” alkalmazása, vagyis a különböző érésidejű növénykultúrák használata, csak akkor ezeket a takarmányokat zölden etették.

Ilyen „szenázs futószalag” lehet például:

- rozs – olaszperje első kaszálás – lucerna első kaszálás – őszi keverék – olaszperje második kaszálás – lucerna második kaszálás,

- olaszperje – lucerna első kaszálás – őszi keverék
- lucerna második kaszálás,
- őszi keverék terület egy része – lucerna első kaszálás – őszi keverék terület második része – lucerna második kaszálás.

A legtöbb állattartó telepen a silódepók a '70-es és '80-as években silókukorica-lucerna szenázs alapú takarmányozásra készültek, tehát általános a kevés, de nagy befogadóképességű silótér, ami látszólag azt jelenthetné, hogy többféle szenázskultúra eltárolása lehetetlen. Több partnerünk azonban a silótereket maximálisan kihasználva, a különböző kultúrákat folyamatosan egymásra szenázsolta, a takarmányos pedig a keverék összetételét alapul véve gond nélkül tudott receptúrát kalkulálni a kiváló minőségben betakarított takarmányokból.

Ennek ellenére előfordulhat, hogy nincs elegendő silótér ekkora mennyiségű szenázs részére. Ilyenkor megoldás lehet az egyre inkább elterjedő „hurkába töltésként” is hívott fóliatömlős szenázsolás. A „hógolyós” technológiának is vannak hívei Magyarországon, ugyan a technika drágának mondható, viszont a veszteségek minimálisak.

Nézzük végig a szenázs futószalagot alkotó kultúrák sajátosságait!

Rozs

o Ez az első betakarítható szenázs az évben (április 15. és április 25. között), termesztésével a szenázsolás hamarabb kezdődik, így a többi szenázskultúra mennyiségének csökkentésével azok optimális betakarítására nagyobb lehetőség nyílik.

o Termésátlaga 15-20 t/ha szenázs értékben.

o Kevésbé érzékeny a száraz tavaszra, mint pl. az olaszperje.

o Nagyobb magja lévén, ősszel nem megfelelően előkészített vetőmaggyal esetén is biztonsággal vethető.

A 2014-ben és 2015-ben az ATK szerint a legjobb beltartalmú olaszperjét betakarító Berek-Farm Kft. tulajdonosa, Bodó Csaba az olaszperje mellett tette le a voksát, és minden kollégáját jó szívvel biztatja hasonló minőségű szenázs készítésére. Nincs nagy titok a termesztésben: egyrészt nem szabad sajnálni a tápanyagot a főként a nitrogénellátására nagyon kényes olaszperjétől, másrészt tényleg korán kell betakarítani. A Berek-Farm Kft.-nél az olaszperje nagyon megbecsült növény, annyira, hogy a máshol 1-2 kaszálásra tartott fajtát itt hármaszszor, szénakészítésre is megkaszálják. Ennek oka pedig nem a nagy terméseredmény (mert a két első kaszálásra 20-25 tonna szenázst ad), hanem a szenázs beltartalma: a 23%-os fehérje, a magas cukor- és cellulóztartalom és a jó emészthetőség. Ezt a takarmányt imádják a tehének. Ésszerűen gondolkodó tenyésztő pedig, ha jó dolgot talál, ami a pénztárcájának is kedvező, kitarthat mellette.

o **Termesztésének korlátait a gazdaság gépi felszereltsége és a gépek technikai állapota határozza meg,** mert a rozs nagyon hamar előregszik.

o Kedvező beltartalmú rozsz szenázst (20% körüli fehérjetartalommal) csak akkor érhetünk el, ha a kalász még 5-6 cm-re hasban van. Egy hét elteltével a rozsz fehérjetartalma 20%-ról akár 11%-ra is csökkenhet. Ez a 9% fehérjetartalom veszteség pedig hektáronként közel 1.000 kg-nyi (kb.: 135.000 Ft) extrahált szójadara kiegészítést igényel! Ezt a 11%-os fehérjetartalmú rozsz szenázs magasabb termésátlaga nem tudja pénzügyileg kompenzálni.

Olaszperje

o Az olaszperje kellő tápanyagellátással, korán betakarítva a magas fehérje- (16-23%) és energiatartalom (6,2-6,4 MJ/kg sz.a.) mellett nagy mennyiségű cukrot (13%) és könnyen emészthető cellulózt tartalmaz.

o A szenázs futószalag szerinti betakarítása a rozs után (április 25. és május 10. között) következik.

o Az olaszperjét – a rozssal ellentétben – 2-3-szor meg lehet kaszálni, de az őszi vetésnél – kismagvú lévén – aprómorzás vetőmaggyra van szüksége!

o A későbbi betakarítás miatt viszont (főként, ha két kaszálást tervezünk) a következő kultúra inkább szemeskukorica vagy siló cukorcirok legyen, mintsem silókukorica.

Gabona-pillangós keverék

• Az ősszel vetett különböző gabona-pillangós keverékek (pl.: rozsz - tritikálé - zab-borsó-bükköny) betakarítás szempontjából a szenázs futószalag leguralkalmasabb alkotóelemei! Ez azt jelenti, hogy amennyiben megfelelő pillangós tartalommal rendelkezik, közel egy hónap (április 25.- május 25.) áll rendelkezésre ahhoz, hogy gyakorlatilag fehérjetartalom-vesztés nélkül betakarítsuk.

• Április második felében történő betakarításkor a beltartalom szempontjából hasonló takarmányt ad, mint a rozsz szenázs, de az összetétele miatt étrendileg a szarvasmarhák számára változatosabb, kedvezőbb.

• Korai betakarítás esetén (kalászhányás előtt) a keverékben a pillangósok még viszonylag fejletlenek. Az idő előrehaladtával a kalászosok kikalásznak

Takarmánymérleg 365 napra			
32 liter fejési átlag			
500 tehén + 500 szaporulat			
	Szükséglet/ tonna	Termésátlag t/ha	Terület igény/ha
kukorica szilázs 35% sza.	3640	35	104
őszi keverék 35% sza.	3200	15	213
lucerna szenázs 40% sza.	1460		100
olaszperje szenázs 35% sza.	1050	15	70
lucerna széna	605		
réti széna	145	3	48
siló cukorcirok	1745	20	87
kukorica dara	593		
búza	186		
szója dara	442		
napraforgó dara	273		
tejelő premix	13		
szárazonálló premix	1,2		
űsző premix	5,8		
borjú premix	2,3		

(utolsónak a zab), a pillangósok pedig kifejlődnek. Ez utóbbiak kompenzálják a kikalászolás okozta fehérjevesztést. Ezért fordulhat elő, hogy a korai betakarítású őszi keverék fehérjetartalma ugyanúgy 16 % körül lehet, mint az egy hónappal később, a borsóvirágzás legelején lehozott kultúráé. A borsóvirágzáskor betakarított őszi keverék természetesen sokkal rostosabb, mint a fiatalon kaszált, így rosttartalom szempontjából tökéletes kiegészítője a zsegen betakarított rozsnak és az olaszperjének.

Lucerna

- A szenázs futószalag nem köztes kultúráként termesztett, ám nagyon fontos tagja.
- A lucernatermesztésnek komoly hagyományai vannak, nehéz újat mondani róla. Azonban erre a

kultúrára is igaz, hogy szenázként és szénaként egyaránt maximális beltartalom (fehérje és emészthetőség) mellett kell betakarítani, közvetlenül a zöldbimbós állapot előtt.

A mellékelt táblázatból kitűnik, hogy egy 500-as tenészet számára optimális esetben 5.000 t szenázt kell biztosítani.

A fehérjetartalom 3%-nyi eltérése 150 tonna fehérjét jelent, ami 326 tonna extrahált szójadarával egyenértékű. Ez 135.000 Ft/t szójaárral számolva 44 millió Forint. 4,6 millió liter éves tejtermelésre vetítve pedig közel 10 Ft/liter takarmányozási költségcsökkenést vagy -növekedést jelent!

A szarvasmarha kérődző állat, a termeléséhez, egészségéhez és szaporodásához szükséges tápanyagokat alapvetően jó minőségű, magas beltartalmú, könnyen emészthető és változatos tömegtakarmányból kell biztosítani. Mindaz, ami hiányzik a tömegtakarmányból, külső forrásból kell beszerezni, ez viszont megdrágítja a tejtermelést. A minőségi takarmány előállítás tehát a tejtermelés gazdaságosságának egyik kulcsa!

Tömegtakarmányok a húsmarhatartóknak

A húsmarhák takarmányozásában természetesen szintén alkalmazhatóak a szenázs futószalagban felsorolt kultúrák. Mivel a húsmarha tenyésztés jellemzően gyengébb termőterületű vidékeken alakult ki, így elég sok a természetes vagy telepített gyepterület, ahonnan a lekerülő füves keverék szenázként és szénaként is hasznosítható.

Sajnos az országot járva nagyon sok legyengült gyepes területet láthatunk. Ezeknek a kaszált fűkeverékeknek sem a mennyiségére, sem a minőségére nem lehet gazdaságos állattenyésztést alapozni. A leromláshoz gyakran a túllegeltetés és az ápolás hiánya is hozzájárul. Ha rendelet nem tiltja a felújításukat, akkor feltétlenül **érdemes az adott területre megfelelő, nagyobb hozamú, pillangózt is tartalmazó fűkeverékkel felújítani ezeket a gyepeket.**

A fűkeverék kiválasztásának szempontjai:

- Mi lesz a jellemző hasznosítás: legelő vagy kaszáló? Ez meghatározza az alj- és szálfüvek arányát, továbbá azt, hogy mennyire legyen taposástűrő a ke-

verék, illetve azt, hogy lehet-e benne nyersen felfújó pillangós növény.

- Milyen a talaj: homokos vagy inkább agyagos? Milyen a pH-ja?
- Száraz vagy vízállásos a terület? Mennyi az átlagos éves csapadék?

A hosszú távú gazdaságos használat alapjai a következők:

- Legelő esetén a túllegeltetés megakadályozása egy optimalizált, talajviszonyokhoz és klímához is alkalmazkodó legeltetési tervvel, valamint az aszályos időszakban a tehenek karámba zárásával.

- A talaj tápanyagellátásának megoldása (ha lehetőség van rá) jó minőségű, komposztált trágyával.

- Rendszeres ápoló munkálatok elvégzése: évente egyszer vagy kétszer rétboronázás, évente egyszer tisztító kaszálás.

- A pillangóstartalom fenntartását segíti, ha évente egyszer későbbi kaszálással elősegítjük a maghulátást.

- A pillangósok kiritkulása esetén érdemes a fűállományt pillangós keverékkel felülvetni. A felülvetést direktvetőgéppel végezzük.

Míg a tejelő gazdaságokra jellemző az iparszerű tartás felé történő elmozdulás, a húsmarhatartó gazdaságok sokszor kisebbek, és speciális problémákkal küzdenek. A gazdaságossághoz gyakran az is szükséges, hogy legyen olyan kultúra, amelyet egészen a fagyokig, vagy közvetlenül a fagyok elmúltával tud-

janak legeltetni. Nyugat-Európában erre a célra el nem fagyó takarmányrepcét tartalmazó, vagy rozsos keverékeket használnak.

Akár tejtermelő, akár húsmarhatartó gazdaságot viszünk, a gazdaságos termelés alapjai szinte ugyanazok:

- Válasszuk a környezeti feltételeknek és a gazdaság adottságainak leginkább megfelelő kultúrákat, és ezeket a lehető legjobb minőségben termesszük! Az állomány takarmányozásához szükséges alapanyag minél nagyobb részét magunk termeljük meg, a lehető legkisebb területen, az árunövény kultúrák közötti résekben!

- Az elegendő mennyiség mellett arra is törekedjünk, hogy a saját termelésű takarmányok minél jobban megfeleljenek a szarvasmarha igényeinek, hiszen így kevesebb kiegészítőt kell vásárolnunk. Az alacsonyabb terméssel, de kiváló beltartalommal betakarított, könnyen emészthető, zsenge tömegtakarmányok hatalmas plusz költségektől kímélik meg a természetöt!

- A kukoricán és a lucernán kívül gondolkodjunk szilázskultúrákban, valamint eltérő érésű szénázskultúrákban („szénázs futószalag”) is!

- Természetes vagy telepített gyepterületeinknek is adjuk meg a szántóföldnek „járó” ápolást: kerüljük a túllegeltetést, gondoskodjunk tápanyag-utánpótlásról, néhány évente pedig újítsuk fel a kultúrákat!

Aranyoss Éva

*Sersia Farm Kft.
www.sersiafarm.hu*